

12.11.2013

Hér kemur umsögn Öldu - félags um sjálfbærni og lýðræði, um 8. mál þingsályktunartillaga 143. löggjafarþingi 2013—2014, skv. beiðni dagsettri 5. nóvember 2013.

Alda hefur áður tjáð sig um stjórnarskrármálið með ítarlegum hætti og vísar félagið að meginstefnu fyrri ályktanir og umsagnir sem sjá má að neðan. Alda lítur almennt svo á að niðurstöður atkvæðagreiðslna þar sem valdhafinn, kjósendur, taka þátt, séu bindandi fyrir fulltrúa sína.

Alda sendi Stjórnlagaráði tillögur að breytingum á stjórnarskránni sem lesa má á vef félagsins: <http://alda.is/?p=340>.

Umsögn um tillögur stjórnlagaráðs (maí 2011)

Félagið hefur sent Stjórnlagaráði umsögn um nokkrar framkomnar tillögur ráðsins til breytinga á stjórnarskránni.

Félagið vill koma eftirfarandi á framfæri við Stjórnlagaráð

1. Tillaga Stjórnlagaráðs, gr. 5 um Dómsvald, um að forseti Íslands skipi dómara að fenginni tillögu eða mati nefndar sem Alþingi skipar (lögskipaðrar) samræmist ekki sjónarmiði um lýðræðisumbætur. Staða forseta Íslands er arfur frá eldri samfélagsgerð, konungsveldinu, þar sem einn maður fór með völdin. Tilfærsla á valdi til forseta er afturför en ekki framför í átt að auknu lýðræði. Þar fyrir utan er um veigalitleg breytingu að ræða þar sem forsetinn er hluti af löggjafarvaldinu í dag og í raun aðeins um tilfærslu á valdi til skipunar dómara innan löggjafarvaldsins. Tillaga Stjórnlagaráðs nær því ekki markmiðum um lágmarksdreifingu valds sem felast í þrískiptingu ríkisvalds. Nauðsynlegt er að dómara séu skipaðir af öðrum en framkvæmdar- og löggjafarvaldi. Lýðræðisfélagið Alda hefur sent Stjórnlagaráði tillögu um skipan dómara og ítrekar hana. Tillagan grundvallast fyrst og fremst á því að hlutlæg sjónarmið liggi til grundvallar skipan dómara, þar sem nauðsynlegt sé að almenningur geti treyst því að dómara hafi að leiðarljósi mannréttindi og heildarhag. Til þess að draga sem mest úr hættunni á því að óeðlileg sjónarmið ráði för og að óeðlileg tengsl verði milli annarra valdastofnana og dómara leggur félagið til að dómara séu, að undangengnu hlutlægu hæfnismati, valdir með slembivali.

2. Tillaga Stjórnlagaráðs, gr. 28 um Störf Alþingis, um að Alþingi kjósi forsætisráðherra sem svo hafi frjálsar hendur við val á öðrum ráðherrum samræmist ekki sjónarmiði um lýðræðisumbætur og erfitt að sjá að í henni felist nokkur breyting. Í dag er málum þannig háttað að þingmeirihlutinn skipar forsætisráðherrann og aðra ráðherra með óformlegum hætti (það er án formlegrar opinberrar kosningar). Eina breytingin hér er sú að þingmeirihlutinn kemur saman í þingsal og kýs forsætisráðherrann sem svo skipar aðra ráðherra. Eftir sem áður er það þingmeirihlutinn og þar með löggjafarvaldið sem skipar framkvæmdarvaldið. Tillaga Stjórnlagaráðs nær því ekki markmiðum um lágmarksdreifingu valds sem felast í þrískiptingu ríkisvalds. Nauðsynlegt er að framkvæmdarvaldið sé skipað af öðrum en löggjafar- og dómsvaldi. Lýðræðisfélagið Alda hefur sent Stjórnlagaráði tillögu um að ráðherrar skuli kosnir beint að undangengnu lýðræðislegu forvali. Sú leið tryggir þrískiptingu ríkisvalds og færir ákvarðanavaldið í hendur almennings.

3. Tillaga Stjórnlagaráðs, gr. 24 um Störf Alþingis, um að fundir Alþingis og nefnda þess geti verið lokaðir almenningi felur í sér áframhaldandi brot á lýðræðislegum rétti almennings til þess að fylgjast með störfum fulltrúa sinna. Tillaga Stjórnlagaráðs er í raun engin breyting frá því sem verið hefur, þ.e. að valdhöfum er í sjálfsvald sett hversu opinir fundir þeirra eru. Lýðræðisfélagið Alda hefur sent Stjórnlagaráði tillögu um að allir fundir þar sem fulltrúar almennings taka opinberar ákvarðanir skuli vera opinir, að öðrum kosti séu þeir ólöglegir. Einnig skulu allar upplýsingar um ákvarðanatöku vera opinberar og aðgengilegar almenningi, s.s. fundargerðir, skjöl og annað tengt ákvarðanatöku.

Einnig telur félagið rétt að minna Stjórnlagaráð á að ráðið starfar í umboði almennings en ekki stjórnmalaflokka eða þeirra sem sömdu núverandi stjórnarskrá. Þá er vert að minna á háværa kröfu almennings, t.d. úr búshaldabyltingunni, um nýja stjórnarskrá og raunverulegar lýðræðisumbætur. Félagið ætlast til þess að Stjórnlagaráð verði við þeim kröfum.

Í þjóðaratkvæði með tillögurnar (september 2011)

Alda hvetur Alþingi til þess að leggja tillögur Stjórnlagaráðs í dóm almennings, sem vert er að minna á að er æðsti valdhafi landsins, með þeim hætti að kjósendur geti sagt hug sinn um hvert ákvæði fyrir sig. Alþingi gangi að þeirri kosningu lokinni frá þeim ákvæðum sem hlutu náð almennings með þeim hætti að staðfesta megi sem nýja stjórnarskrá að loknum næstu Alþingiskosningum. Hafi Alþingi áhuga á því að gerðar verði frekari breytingar á stjórnarskránni en eru í tillögum Stjórnlagaráðs skal það gert með því að skipa nýtt Stjórnlagaráð sem fjallar um þær tillögur. Slíkt ráð má skipa með slembivali eins og reynt hefur verið erlendis með góðum árangri – en sú leið er ekki eins kostnaðarsöm og almennar kosningar.

Alda fagnar starfi Stjórnlagaráðs sem sýndi svo ekki verður um villst að almenningur er fullfær um að semja stjórnarskrá og ljúka við flókin viðfangsefni með málefnalegum hætti. Ekki var við öðru að búast enda hefur reynslan sýnt erlendis frá að svo sé. Ýmislegt má bæta í umgjörð og starfi ráðsins, s.s. að því hefði þurft að gefa meiri tíma og starf þess hefði þurft að vera opnara og umfangsmeira.

Umsögn vegna skýrslu Stjórnlagaráðs um tillögur að breytingum á Stjórnarskrá Íslands (lok nóvember 2011)

1. Alda telur að það breytingarferli sem ákvarðað var upphaflega með lögum um Stjórnlagabing og síðar Stjórnlagaráð hafi hvorki verið nægilega vel afmarkað né umfangsmikið fyrir það verkefni að endurskoða Stjórnarskrá Íslands. Alda telur þá nýbreytni að fela persónukjöri borgaraþingi (Stjórnlagaráði) veigamikinn sess í ferlinu lofsverða. Slíkar tilraunir, t.d. með slembivalþing hafi víða reynst vel, m.a. í Bresku-Kólumbíu. Rétt er þó að benda á að áhugi og traust almennings á slíkum ferlum er meira þegar ákvarðanir lýðræðislegra ferla sem fela í sér þátttöku almennings eru bindandi eða ljóst er að almenningur eigi síðasta orðið með einhverjum hætti. Þau atriði sem Alda telur að endurskoðunarferli á Stjórnarskránni þurfi að uppfylla og/eða skorti upp á í ferlinu sem ráðist var í:

Tímamörk voru of knöpp í starfi Stjórnlagaráðs. Gefa þarf rúman tíma til endurskoðunar stjórnarskrárinnar. Helst þarf slíkt ferli að standa yfir í nokkur ár, á mismunandi stigum.

Ekki var ljóst hver málsmeðferðin yrði hvað varðar afgreiðslu á þeim tillögum sem Stjórnlagaráð myndi skila frá sér. Í ljósi þess hversu lítið traust er á Alþingi má gera ráð fyrir að það dragi úr trausti á ferlinu í heild og áhuga almennings.

Alda telur það ófrávikjanlega lýðræðislega forsendu að almenningur samþykki eða synji breytingum á stjórnarskránni með beinum hætti. Forgangsmál er að tryggja þann rétt. Alda telur mikilvægt að kosið sé um einstök ákvæði til breytinga á stjórnarskránni.

Nauðsynlegt er að halda opna fundi út um allt land í tengslum við ferlið þar sem almenningi gefst færi á að ræða um stjórnarskrána. Umræðuferlið við slíka vinnu þarf að vera umfangsmeira en verið hefur.

Störf Stjórnlagaráðs voru ekki nægilega gagnsæ og formföst. Fundargerðir voru ekki aðgengilegar og fundir lokaðir þannig að almenningur gat ekki fylgst með umræðunum. Þótt tekið væri á móti tillögum og athugasemdum var þeim ekki svarað formlega og upplýsingar um efnislega afgreiðslu þeirra ekki aðgengilegar.

Fjölmiðlaumræða og opinber kynning í ferlinu var ófullnægjandi.

2. Alda álitur að Alþingi og sitjandi valdhafar séu helsti hagsmunaaðilinn að gerð nýrrar stjórnarskrár og eigi því ekki að leika ráðandi hlutverk í gerð hennar. Stjórnvöld í Bresku Kólumbíu færðu t.d. ákvörðun um breytingar á kosningalöggjöf í slembivalsþing og almenna atkvæðagreiðslu vegna þess að stjórnmalaflokkarnir eru hagsmunaaðilinn í því hvernig kosningakerfið er uppbyggt. Tillögur að nýjum ákvæðum/breytingum eiga að koma frá öðrum aðilum, s.s. úr umfangsmiklu lýðræðislegu ferli þar sem tryggð eru tækifæri til þátttöku almennings á mörgum stigum, með mismunandi lýðræðislegum ferlum. Ábyrgð Alþingis skal felast í því að tryggja að slíkt ferli sé nægilega vandað og lýðræðislegt.

3. Alda telur að talsvert vanti upp á lýðræðisleg réttindi í tillögum Stjórnlagaráðs, s.s. hvað varðar réttindi til þess að ákvarðanir fari í lýðræðisleg ferli (Borgaraping) og að atvinnulífið lúti leikreglum lýðræðisins. Einnig er ekki nægilega skýrt kveðið á um það í tillögunum að Ísland skuli sjálfbært þannig að framleiðsla og neysla gangi ekki á auðlindir og vistkerfi jarðar þannig að óafturkræfur skaði hljótist. Rétt er að benda sérstaklega á að nær engar breytingar hafi verið gerðar á stjórnarskránni er lúta að efnahagskerfinu í ljósi þess að endurskoðun hennar kemur til í kjölfar efnahagshruns. Að öðru leyti vísar Alda í tillögur sínar til Stjórnlagaráðs (<http://alda.is/?p=340>) og er félagið reiðubúið til þess að vinna nánar að útfærslum tillagna sinna.

4. Alda hefur áhyggjur af því að ferlið sé orðið að pólitísku bitbeini, þar sem skammtímahagsmunir stjórnmalaflokka ráði för fremur en heildarhagur almennings.

5. Alda telur að halda skuli breytingaferlinu áfram og gætt að þeim atriðum sem getið var um í 1. lið að ofan. Sé ekki vilji til þess af hálfu stjórnvalda skal kosið beint um tillögur Stjórnlagaráðs, að gerðum tæknilegum en ekki efnislegum breytingum, í almennri atkvæðagreiðslu og skulu fulltrúar almennings á Alþingi hlíta þeirri niðurstöðu. Kjósa skal um hvert ákvæði fyrir sig og ákvarða málsmeðferð sé ákvæði fellt.

Ályktun: Stjórnarskrármálið (apríl 2012)

Alda – félag um sjálfbærni og lýðræði telur fullreynt að Alþingi og stjórn málaelítan leiði stjórnarskrármálið til lykta. Allt frá því að krafa búsaðaldabyltingarinnar um nýja stjórnarskrá sem gerð yrði af fólkinu í landinu var tekin upp á Alþingi hefur málið einkennst af klúðri, deilum og vísitandi aðgerðum til þess að eyðileggja ferlið. Ljóst er að þorri stjórnámanna hefur lítinn sem engan áhuga á því að stjórnarskráin verði endurskoðuð með víðtækri þátttöku almennings og að lokum samþykkt af fólkinu í landinu. Fyrir vikið hefur stór hluti almennings aldrei öðlast trú á ferlinu og nú hefur það sýnt sig að vantraustið var á rökum reist.

Alda kom athugasemdum á framfæri við Alþingi í upphafi ferilsins og reglulega eftir það um mikilvægi þess að ferlið yrði víðtækt og að nýttar yrðu aðferðir þáttökulýðræðis sem reyndar hafa verið erlendis í sambærilegri vinnu með góðum árangri. Má þar nefna slembivalþing sem haldið var í Bresku Kólumbíu og umfangsmikil ákvarðanatökufurli líkt og þau sem haldin eru árlega, t.d í Porto Alegre í Brasilíu. Félagið taldi nauðsynlegt að endurskoðunarferli stjórnarskrárinnar fæli í sér opna fundi um allt land og formlega aðkomu almennings á mörgum stigum. Umræða í fjölmiðlum hefði verið of lítil og ómarkviss. Gefa þyrfti ferlinu góðan tíma. Fá verkefni séu eins mikilvæg og endurskoðun stjórnarskrár.

Alda minnir á að í gegnum tíðina hafi valdhöfum oft reynst erfitt að gera breytingar á stjórnarskrá og reynt að koma í veg fyrir aðkomu almennings í lengstu lög.

Alda telur nauðsynlegt að stjórnarskrárferlið verði tekið til endurskoðunar þegar í stað og fært í ásættanlegan farveg. Sem stendur er ferlið lítið annað en sýnidæmi um það hversu lítið og veikburða lýðræðið er í samfélagi okkar.

Ályktun: Þjóðaratkvæðagreiðsla um breytingar á stjórnarskrá (október 2012)

Almenningi gefst færi á að kjósa um tillögur Stjórnlagaráðs um nýja stjórnarskrá þann 20. október næstkomandi. Alda hvetur alla til þess að kynna sér tillögurnar ítarlega og taka þátt í atkvæðagreiðslunni.

Endurskoðunarferill stjórnarskrárinnar hefur vakið athygli lýðræðissinna um allan heim. Sjaldan hafa slíkar ákvarðanir verið færðar að stórum hluta í hendur almennings með eins beinum hætti og hér þótt ýmislegt hafi mátt betur fara.

Í tillögum að nýrri stjórnarskrá eru m.a. ákvæði um þjóðaratkvæðagreiðslur og þjóðarfrumkvæði í áttina að því sem Alda lagði til að yrðu í stjórnarskrá.

Félagið hefur áður komið á framfæri ábendingum um að ýmislegt hefði betur mátt fara við endurskoðun og hefði viljað að gengið væri enn lengra í átt að auknu lýðræði. Alda lítur svo á að endurskoðun á stjórnarskránni sé ekki lokið (sjá hér: <http://alda.is/?p=977>).

--

Með bestu kveðju,

Kristinn Már Ársælsson

www.alda.is/www.felagsfraedingar.is - s. 8224026